

Ця потенційна можливість може реалізуватися тільки якщо будуть знайдені реальні механізми повернення нашої молоді та висококваліфікованого персоналу в країну, якщо ЗВО зможуть стати потужними фінансовими суб'єктами освітньої, наукової та господарської діяльності; якщо будуть створені реальні конкурентні переваги для залучення іноземних студентів. Всі ці обставини зумовлюють необхідність та значний простір для подальших досліджень та пошуків у напрямі реальних шляхів побудови розумної економіки та зміцнення вітчизняної освіти і науки.

Використані джерела:

1. Ukraine refugee situation // <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- 2 . Статус тимчасового захисту в Європі отримали 3,2 млн. біженців з України // <https://interfax.com.ua/news/general/838562.html>
3. Де і за якими програмами приймають українських біженців // <https://www.radiosvoboda.org/a/bizhentsi-krayiny-yaki-pruymayut-prohramy/31899566.html>
4. [Yojana Sharma](#). EU to extend mobility programmes to the rest of the world. 26 May 2022// <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20220526104242809>
5. Science for Ukraine: <https://scienceforukraine.eu/>

Радченко В. В.,

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова,

м. Київ

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ НОВОЇ ПАРАДИГМИ

Перехід України до ринкової економіки означає здійснення докорінних змін у способі виробництва, відносинах власності, у всіх сферах суспільного життя. Цей процес охопив і економічну освіту. Формування нової економічної

реальності зумовив створення та впровадження нової її парадигми, зміни цільових завдань. Першочерговою стала проблема з'ясування суті і шляхів переходу до нової системи економічних відносин, насамперед, відносин власності. Крім того, економічна освіта має формувати в учнів, студентів і всіх інших освітоздобувачів необхідні знання про механізм господарювання (в широкому сенсі) в нових економічних умовах та шляхи забезпечення народу необхідними споживчими благами. Мова йде про реалізацію нових економічних умов з урахуванням міжнародних аспектів.

Формування нової парадигми економічної освіти має виражати суттєві риси нової соціально-економічної системи – ринкової економіки, яка фіксує перехід від планової, соціалістичної системи і яка зумовлює новий зміст, структуру, шляхи, форми та методи організації освітнього процесу в країні.

Проте найголовнішим, що формує «новизну» нової парадигми економічної освіти, є знання об'єктивних економічних законів, змін в механізмах їх дії та використанні в новій економічній системі. А це означає, що впровадження нової парадигми економічної освіти потребує глибокого вивчення економічної теорії, її розвитку і використання як науки. Мова йде про формування відповідного знаннєвого простору подальшого руху нашого суспільства, обґрунтування закономірностей соціально-економічного розвитку, його окремих історичних етапів, їх відмінностей, а також відповідних форм і методів господарювання. Звичайно, при цьому не можна не враховувати прямого впливу на розвиток продуктивних сил суспільства науково-технічного прогресу і результатів цілого ряду наук, що його викликають. Все це формує об'єктивну базу розвитку економічної теорії і забезпечує її фундаментальну роль у формуванні економічної освіти.

Нова парадигма економічної освіти має відобразити об'єктивні потреби суспільства в умовах нового етапу науково-технічної революції, прискорення інноваційних змін, що все більше і більше охоплюють світ. Цим визначається *еволюційний* бік нової парадигми економічної освіти. Але головним в її

утвердженні є її *революційність*, відповідь на потреби нової організації суспільного ладу, потреби переходу до нової економічної моделі розвитку - утвердження ринкової економіки.

Сказане ще раз підводить до висновку, що необхідно мати науково-обгрунтовану модель переходу до ринкової економіки. Саме на основі цього і має розроблятися і втілюватися в життя нова парадигма економічної освіти. Тільки такий шлях створює належні умови для ефективного подальшого розвитку економіки країни і суспільства в цілому.

Проте перехід України до ринкової економіки в нас відбувався без наявності «своєї», науково-обгрунтованої моделі. В життя впроваджувалася стихійно, без належного обгрунтування ідея вільного, безконтрольного ринку (часів А.Сміта). Формування економічної основи ринкової економіки відбувалося способом приватизації державного майна (ваучеризації та ін.). Функції держави в економіці не були чітко визначені, весь час змінювалися. Замість науково-обгрунтованої приватизації державного майна утвердилася «прихватизація», яка продовжується в різних формах і понині. Утворилися олігархічні групи. Народний контроль в частині відносин власності був ліквідований. Світова тенденція посилення економічної ролі держави і контрольних функцій суспільства в нашій країні не були витримані. Це затрудняло і втілення нової парадигми економічної освіти, породило певні проблеми (в частині визначення її змісту, часових параметрів та ін.).

Формування нової парадигми економічної освіти, крім втілення в освітній процес нової моделі економічного розвитку (на базі узагальнень економічної теорії), включає також розв'язання взаємопов'язаних завдань: встановлення місця економічної теорії в навчальних планах навчальних закладів; визначення обсягів навчального матеріалу, що вивчається у всіх освітніх закладах і спеціальностях; встановлення часових параметрів економічної освіти; визначення форм взаємозв'язку із зарубіжною освітою і використання світового досвіду у цій сфері: обгрунтування форм атестації

суб'єктів навчального процесу і оцінювання кінцевих результатів економічної освіти у всіх навчальних закладах; розробка рекомендацій у законодавстві з організації економічної освіти з урахуванням сформованих знань, умінь і компетентностей.

Формування та реалізація нової парадигми економічної освіти в Україні здійснювалися, як уже відзначалося нами, без чіткого розуміння моделі соціально-економічного розвитку країни, у зв'язку з чим виникала непослідовність. В цьому процесі можна виділити такі етапи.

Перший – 90-ті рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст. В цей період розробляються і впроваджуються в життя нові освітянські акти. Затверджується Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття» (1994 р.) [1], «Національна доктрина розвитку освіти» (17 квітня 2002 р.) [2], Закон України «Про загальну середню освіту» (1999 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2002 р.), Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа), Концепція розвитку економічної освіти в Україні (2003 р.), Концепція розвитку профільного навчання у загальноосвітніх школах України (2003 р.), Державний стандарт базової і повної середньої освіти (2004 р.) та ін. У 2000 р. розробляються «Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти». З 2001-2002 н.р. предмет «Основи економіки» стає обов'язковим для вивчення у ЗЗСО. В цей період створюються нові підручники з економіки для загальноосвітніх та вищих навчальних закладів, нові програми з економіки, розробляються інші навчальні матеріали.

Другий період формування і реалізації нової парадигми економічної освіти в Україні – уточнення функцій економічної освіти, освоєння створених освітніх стандартів. Впроваджується Болонська система. Вчені, педагоги працюють над змістом економічної освіти. Кабінет Міністрів України 23.11.2011 р. затвердив новий «Державний стандарт базової і повної загальної освіти», який впровадив компетентнісний підхід до визначення освіченості учнів основної і середньої школи [3]. Але поряд із позитивними кроками по

створенню і реалізації нової парадигми економічної освіти приймаються, на нашу думку, негативні рішення. У 2009 р. скасовується ЗНО з економіки. В цьому ж році із Державного стандарту вищої школи виводиться предмет «Основи економічної теорії» як нормативна, обов'язкова для вивчення дисципліна. Виключається як обов'язковий для вивчення і предмет «Економіка» у старшій школі (див.: Концепція профільного навчання у старшій школі, 21.10.2003 р.; Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, 03.10.2018 р.).

Наступний період формування і реалізації нової парадигми економічної освіти в Україні починається з 2014 р. В цей час розробляється ряд нових законів щодо змісту і організації економічної освіти в навчальних закладах України. Зокрема, новий закон «Про освіту» (2017 р.), нова «Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня» (20.04.2018 р.), «Стандарт вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» (13.11.2018 р.) та інші нормативні документи в галузі економічної освіти. З 2018-2019 навчального року у 10 класі до базових предметів додано інтегрований курс «Громадянська освіта». Предмет же «Економіка» буде вивчатися лише на профільному рівні (з 2019-2020 навчального року), а у звичайних класах вивчатися не буде. Це навіть перечить змісту типової освітньої програми ЗЗСО III ступеня, де визначені такі ключові компетентності як «ініціативність і підприємливість», «фінансова грамотність», формування яких потребує вивчення системного базового курсу «Економіка».

Як бачимо, організація економічної освіти в нашій країні з початку 90-х рр. ХХ – поч.ХХІ століття відобразила потреби створення нової парадигми. Разом з тим це був період пошуків, підтвердження чи заперечення раніше зроблених висновків. Безумовно, утверджувалася нова модель економічної освіти, нові стандарти, підходи і результати навчання. Нова економічна освіта разом з іншими навчальними дисциплінами відображала потреби ринкової

економіки, утверджувала парадигму партнерства, готовність до інновацій, нові стандарти і результати навчання. Розроблялась методологія і організація безперервної економічної освіти молоді і населення.

Але поряд зі змінами і пошуками в економічній освіті виник і негатив, причому, під керівництвом державних структур – предмет «Економічна теорія» («Економіка») був виведений із переліку предметів, обов'язкових для вивчення всіма закладами загальної середньої освіти і вищими навчальними закладами всіх напрямів і спеціальностей. Вивчення економічної науки випало із організованого (обгрунтованого) контролю держави і суспільства. Напрацювання вчених-економістів і педагогів початку ринкових перетворень швидко трансформувалися (за виключенням професійно-спрямованих навчальних закладів) в побажання (рекомендації). Наш фініш в реалізації нової парадигми економічної освіти не можна вважати вдалим. Модель ринкових перетворень без обгрунтованої економічної моделі виявилась малопродуктивною, а потреби суспільства в сучасних економічних знаннях враховані частково.

Сучасне життя суспільства має бути всебічно економічно обгрунтовано. А тому вивчення економічних законів, економічної теорії в цілому має бути в числі перших вимог сучасного розуміння прогресивного розвитку.

Розглядаючи проблему створення та реалізації нової парадигми економічної освіти в Україні, ми не можемо не відзначити вплив на цей процес розв'язаної Росією проти України війни. Але потрібно виходити з того, що дана вкрай негативна подія не змінює ринкового змісту нашої економічної освіти, її цільової направленості. Зміни відбуваються у формах і методах організації освіти: широкому використанні дистанційної освіти, перенесенні ваги на вивчення організаційних форм бізнесу, поверхове сприйняття досвіду інших країн та ін.

Аналіз пройденого періоду впровадження і реалізації нової парадигми економічної освіти в Україні, а також тих труднощів, які зустрічаються на

шляху реалізації цього процесу, вимагають розв'язання цілого ряду назрілих проблем.

Мова йде, в першу чергу, про удосконалення нової парадигми економічної теорії. Мається на увазі, насамперед, про подальший розвиток теоретичної бази економічної освіти – *економічної теорії*. Розвиток науки включає не один напрямок, але нині завдання ставиться так: необхідність поглибленого аналізу і теоретичного обґрунтування моделі регульованої ринкової економіки, посилення економічної ролі держави у визначенні цілей та розв'язанні завдань подальшого розвитку і організації життя людей. В цілому, перейти до всебічно обґрунтованої з урахуванням світового досвіду «регульованої ринкової економіки». Змістовний курс економічної теорії будувати саме в цьому напрямку.

Життя вимагає озброєння громадян знаннями розвитку економічної теорії. Тому назріла проблема впровадження в навчальний процес закладів освіти курсу «Історія економічних вчень». Знання змісту цього курсу дозволить виявити економічні підвалини суспільного розвитку, логіку розвитку світової економічної думки, а не «виводити» його лише із наших сучасних потреб чи підтверджувати часто неперевіраним іноземним досвідом, який має свою «історію формування».

Підвищення ролі знань економічної теорії потребує не тільки її змістовного удосконалення, а і впровадження в повсякденний навчальний процес, включення в навчальні програми як *обов'язкової* для вивчення дисципліни шкільної освіти («Економіка») і ЗВО («Економічна теорія»).

Якщо ми говоримо про підвищення ролі економічних знань в житті суспільства, то маємо забезпечити неперервність економічної освіти: починаючи від початкової школи у вигляді додаткових предметів («Домашня економіка», «Що таке ринок?», «Гроші в сім'ї» та ін.) до додаткових предметів у старших класах («на вибір»), поряд із вивченням системного «обов'язкового» для вивчення предмета «Економіка» («Бюджет сім'ї», «Підприємництво»,

«Фінансова грамотність», «Гроші і ціни» та ін.) [4]. Додаткові економічні предмети мають пропонуватися («на вибір») і у закладах вищої освіти. Має бути організована економічна освіта і у післявузівський період (у вигляді різноманітних курсів, особливо з тематики, що диктується життям: «Шляхи підвищення ефективності домашнього господарства», «Банківська система» та ін.).

В підвищенні ефективності економічної освіти в Україні велике значення має удосконалення Державного стандарту економічної освіти, розробка науково-обґрунтованих програм та ін. Тут має на основі наукових висновків поєднуватися певна стабільність і зміна знань. Не допускати щорічного «удосконалення» навчальних програм, що порушує стабільність економічної освіти, впевненість у науковості знань і пізнанні економічних законів.

Нова парадигмі економічної освіти має забезпечувати розумне вивчення і використання іноземного досвіду, не допускати необґрунтованого перенесення змісту предмета, організацію вивчення його в наші умови і для досягнення наших цілей.

Окрема проблема – досягнення цілей економічної освіти. Що нового в нашій педагогічній освіті? Це формування компетентностей. Цей напрям цільової реалізації економічної освіти заслуговує на увагу. Але над його впровадженням маємо ще працювати. Особливо над визначенням економічних компетентностей, зміст яких потрібно «прив'язати» до змісту окремих розділів програми, зробити їх доступними для розуміння та широкого використання у житті.

Формування і реалізація нової парадигми економічної освіти має продовжуватися. Продовжуватися на базі економічної теорії. Не заблукати в цьому процесі – наше завдання. Ми створюємо ринкову економіку в нових історичних умовах, беручи на себе весь тягар минулого, але її зміст і цілі розвитку мають відповідати висновкам економічної науки, світовим стандартам і власним цілям. Головне – має бути забезпечений прогресивний розвиток

суспільного виробництва і суспільства в цілому. Економічна теорія і економічна освіта відіграють в цьому найголовнішу роль.

Використані джерела:

1. *Державна національна програма «Освіта». Україна XXI століття. Київ, «Райдуга», 1994.*
2. *Національна доктрина розвитку освіти // «Освіта України», № 33, 23 квітня 2002 р.*
3. *Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // «Урядовий кур'єр», № 19, 01.02.2012 р. («Орієнтир», №5)*
4. *Сасова І.А., Падалка О.С., Шпак О.Т. Неперервна економічна освіта: Навчальні програми. – К., Четверта хвиля, 1997. – 176 с.*

Бицюра Ю.В.,
НПУ імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

ВИЩА ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

В умовах формування постіндустріального суспільства на інноваційній основі сучасна вища економічна освіта є провідним чинником конкурентоспроможності країни [5]. Для досягнення цього необхідно активізувати інвестиції в людський капітал. Конкурентоспроможність вищої економічної освіти забезпечується необхідною концентрацією в ній ресурсів: людського капіталу, матеріально-технічних, інформаційних, фінансових та ін.

Розвиток ринкових основ господарювання в Україні потребує конкурентоспроможних кваліфікованих фахівців, підготовка яких здійснюється в системі вищої економічної освіти.